

SLOVENSKA
*
LJUBLJANA

6 III/eko

SAVINJA

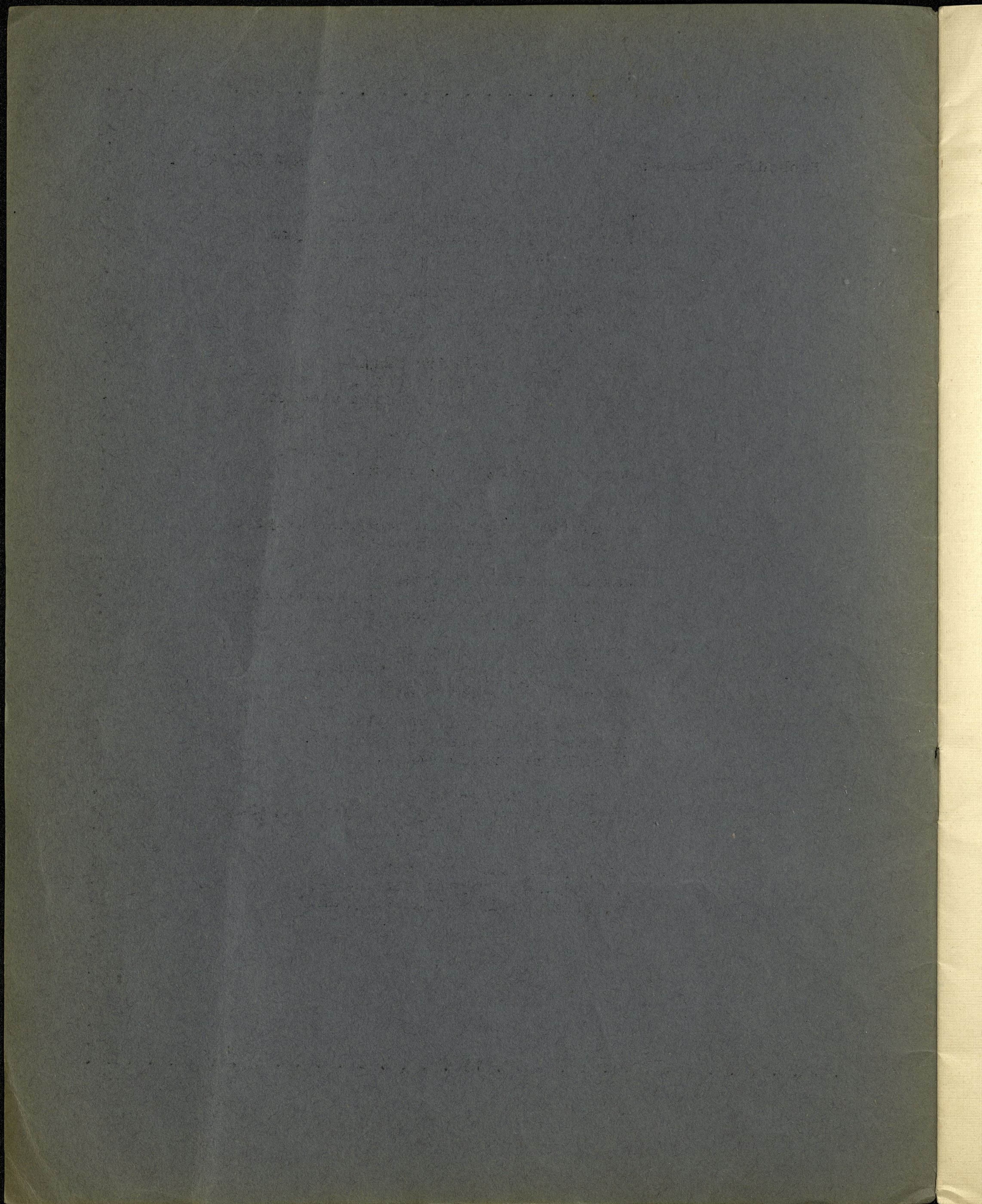
DIJAŠKE LEPOSLOVNE IN ZNANSTVENE VAJE

LETO I.

ŠTEV 2.

1914

"Kaj pravite, da kralj Matjaž
nikdar ne pride, da je prazna bajka
povest v njem, da vse to laž?"

De brkati ogljar Tomaž,
ki dosti je preho dil gozdov temnih
in volk mu bil je že pajdaž.

"On pride, le verujte vanj,
ko se zbudi iz težkih sanj,
njegova močna vojska ž njim številna

Ej čujte, nekaj vam povem,
kar jaz Tomaž doživel sem nedavno.
Domov iz gozda pozno grem.

Bilá je mrzla, tiha noč
in svetla. Pod nogami sneg mi škriplje.
Tak sto pam pese m žvižgajoč.

Nakrat zastane mi korak
in jaz, ki nisem zajec se prestrašim:
"Kaj res igra se z mano vrag?"

Orožja čuje se žvenket,
iz gore vse rasnežene prihaja,
pritajen sliši se šepet.

Hitreje stopim jaz ves plah
in sneg se mi udara pod koraki.
A kmalu mi preide strah.

Li veste, kaj je bilo to?
Matjaž je bil in žnjim njegova vojska,
ki se budila pod goró.

Možje, ni daleč oni dan,
ko zlata nam napoči doba nova,
ko plane kralj Matjaž na plan."

.....

Svobodin Semenov:

M E D L I P L A M E N Č K I

Medli plamenčki
so trepetali
v dimu kadila,
kot trep etažo
duše človeške
v boju življenja...

Tam pred oltarjem
v snežni obleki
mirno si stala,
zrla v nebo.

Tam pred oltarjem
čista stojiš.

Jaz pa za Tabo
zate v ljubezni
srčni gorim.
Ali sem vreden
Tvoje ljubezni,
angelj z višav?

Svobodin Semenov:

V T E M N I H N O Č E H

V temnih nočeh,
ko na dušo lega obup,
ko težke so misli
in vroča je glava,
ko izgubljen je up;
vzdihujem v temni noči
in dvigam k Tebi roké,
po Tebi hrepenim,
oj drago deklé...

Svobodin Semenov:

D A N .

Zavriskal bi čez širno p lan,
da jeknilo bi do neba,
da čula bi me ljubica,
ki v srcu vžgala mi je dan.

Zapel bi spev močán, glasán,
jaz pesnik Tebi ljubica,
tako glasán, ko šum morjá,
ko v gori hrast, tako močán.

Svobodin Semenov:

S N E Ž I N K E P A D A J O

Snežinke padajo
na izsesano zemljo,
veselo rajajo
in padajo
na tla.

A meni, upi vstajajo
v srca se mi globini
porajajo,
prihajajo
na dan.

Svobodin Semenov:

S R E Č N O P O T .

Kaj si rožo s prsi vrgla stran,
vrgla v blato in jo pohodila?
Ljubil sem Te nekdej, angelj moj,
toda Ti si vero pr elomila,
v blato si stopila iz višine jasne
in umrle so oči Ti krasne,
prišel šes je, a prepozno...

Srečno pot želim Ti skoz življenje,
srečna bodi, najini koraki
se ne srečajo nikdar...

Svobodin Semenov:

O B U P

Korak moj otlo po cesti odmeva,
ko mestna okna že vsa so temna,
luč medla svetilk name le seva,
srce pa potaplja se v morju zla.

Le sladko počivaj, draga mi deva,
saj Tvoja okna že vsa so temna.
Pred mojo nogo pa brezno mi zeva
in v njem ni videti dna...

Gojko:

TO V A R I Š U V S P O M I N I !

Predragi moj! zlate besede si te
do groba v spominu ohrani:
"Za narod naj veddo gori Ti srce
in vedno udan mu ostani!"

In kadar se bode razljučen vihar
zaganjal v življenja Ti barko,
tedaj p a le vedno tak bodi krmar,
ko gori napisal Ti - Arko!

Gojko:

P E S E M O L E P I V I D I .

Pučno tja v daljino temno
ocean šumi,
a ob njem mi lepa Vida
žalostna stoji.

Včeraj je še spal pri meni
dragec - ženin, moj
in dejal, da pome z barko
prišel bo nocoj."

Čaka, čaka, dolgo čaka
toda vse zaman,
v svoji žalosti obupno
vpraša ocean:

Pa priplesal je črez morje
vetrček lahak.
jadrak na perutih svilnih
skoz večerni zrak.

"Morje večno, ti skrivnosti
vse na svetu veš,
ali lahko, kje moj ljubi
zdaj le je, poveš.

In priplesal je do Vide
ter ji šepetal:
"Nič ne čakaj lepa Vida
zadnjič je pri Tebi spal."

Zašumela je vzkipelo -
- plusknil ocean -
in nič več ni lepe Vide
videl beli dan.

Gojko:

V J A S N I H N O Č E H .

Širni svet noči tančica
je odevala
in čarobno je na zemljo
srebrna sevala.

Mraz je bil- in v snu je sladkem
vse počivalo
in o zlatih je gradovih
in o sreči, slavi, snivale.

Samo misli moje v noči
niso spavale,
brez miru v daljine jasne
k Tebi so po mir odplavale.

Gojko:

V P O L E T N E M J U T R U .

Črez polje sva šla,
ko klas je zorel
in v jutranjem solncu
škrjanček je pel.

In svojo roko
si v mojo roko
hladno položila,
a vendar srčno.

In venec Ti vil
sem v zlate lasé -
pač škoda da to so
le sanje bilé.

Smil Dvorjanov:

T E K M A .

(Konec.)

Premec je imel zato nesrečne počitnice. In danes se mu je nudi-
la prilika, da izve, pri čem je: Anica dobre volje, mama na spre-
hodu, oče pa v kavarni. Slednjič je še Spak odšel. Sam mi je
pripovedoval, kaj je doživel tisto popoldne.

Nekaj časa sem se učil, je pravil, ali pogled mi je vedno
uhajal k oknu, kjer je Anica čitala. Vstal sem in hodil po sobi,

a tako, da sem ji prihajal vedno bližje. Radovedno sëm pogledal preko glave in zagledal v njenih rokah Karla Maya.

"O jaci! kajti bereš take stvari?"

"Ti se predrzneš mene nadzorovati? Nesramnost! Pravi Cowboy! Navaden pastir!"

"Na! Tu imaš! Zdaj si si pokvaril ves načrt." Sem si mislil! Ali ne! Tudi ona je vedela, da ji jaz ne mislim knjig predpisovati; le žaliti me je hotela, pa me je razsrdila. Premagoval sem se in rekel: "Dobro veš, da tega ne mislim!"

"Kaj torej se vtikaš v tuje stvari?"

"Pustiva zdaj to! Anica, sklenil sem, da te dane s zadnjikrat prosim, da me uslišiš. Ti veš - postal sem mehak - kako te jaz ljubim!"

"Me veseli! Sicer mi to piše vsaki drugi dan eden izmed tvojih kolegov!" mi je odgovorila.

"Ali je to vse?"

"Ne! Ako me res ljubiš, mi boš gotovo izpolnil eno samo željo? Kaj ne da?"

Kar čutil sem zbadljivost v teh besedah, a vendar sem ji obljubil izpolniti željo.

"Haha! Ljubček, pusti me torej s takimi čenčami pri meru!"

"Anica... ti si kača..!" V prsih sem čutil pekel.

"Kača si! A jaz ljubim tudi kače!" Divje sem planil k njej, privil jo k sebi in jo poljuboval strastne divje. Divni so bili njeni poljubi pred počitnicami, ni jih pa primerjati v sladkosti s temi, ki mi jih je morala sedaj dajati. Nastal je ljt boj. Praskala me je po obrazu, rokah, a nisem čutil.

"Pusti me ... bom ... zaupila ..." stokala je vsa mokra.

Jaz pa sem besnel...

Nakrat me zagrabi roka za vrat in me odrine od Anice. Obrnem se in opazim popolnoma neznanega človeka. Tu stopi Anica z neskončno zlobo k tujcu in pravi vesela: "Ah, to je Brajko!" Priklonila se je lažno in šla. Mislil sem, da me zaduši. Če bi mi bil kdo vlil škaf vode črez glavo, še ne bi pomagalo. Kakih pet minut sva stala oko v oko. Mogel sem se ga nagledati od glave do pete. Bil je prikupljiv, le skrajno hinavske oči so mu kazile obraz. Ko sem se toliko umiril, da sem mogel govoriti je bruhalo iz mene: "Kaj hočeš, lopov?" "Nisem lopov! Oprosti, da sem te motil, šema!"

Dal sem mu zaušnico, da je omahnil, dasi je bila pravica na njegovi strani. Hotel sem ga izzvati. Ali zajec se ni odzval. Potuhnjeno je izginil v sobo.

"Stem človekom ne stanujem za nobeno ceno!" sem siknil.

V tem je že prišla gospodinja in takoj sem odpovedal, a vzroka nisem navedel.

Tepec ima srečo, si je mislil Premec in odpovedal stanovanje. Preje pa je sklenil, dajima še eno zagode, Dobro je namreč vedel, da bo Anica slepomišila z Brajkom. V pomoč si je najel Spaka.

In res! Anica se je "zaljubila" v Brajka, ki je bil toliko oprezen, da ni iskal drugih znanstev.

In črpal je iz svojega studenca.

Ali Premec ju je spznal in si mislil: Dobro, pomagam še jaz! In blazno je hodil za Anico. Ona pa je skakala od veselja in ljubila Brajka.

./.

Neko sredo priplazil se je Spak skozi vrata in seje zasmejal Premcu: "Hej! Danes me boš vesel, če me nisi bil še nikdar." Podal je listek, ki ga je privlekel iz mavhe, Premcu.

"Haha! Rendezvous! Danes ob tretji v Črnem gnezdu. Napravim jima res črno gnezdo. Dobro si opravil, nagrada ti ne uide. Kako si to vendar dobil?"

"Padel je Brajku listek na tla, ko je potegnil robec iz žepa. Zapazil ni!"

"Čudno dasi dopisujeta, ko sta vedno vkup. Najbrž se jima zdi bolj očarljivo. Prokleta se motita, če mislita, da sem tekmo zgubil. Ob štirih bodi tu! Servus!" Spak je pokorno odšel.

Zdaj pa nadelo! si je mislil Premec mencajo si roki. In šel je k omari in privlekel na dan čudno stvar. Nekak zaboj. Počasi ga je snažil in se neprenehoma smejal! Večkrat je pogledal na listek in tedaj se je spomnil, da ga čaka v sobi pismo.

Iz Kalne vode mu je pisal prijatelj:

.....Slišal sem, da je pri vas neki Brajko. Jaz ga poznam dobro in "Te svarim pred njim - "hvala! Tega ne potrebujem!"

- Zvid je in podla oseba. Tu je vodil petnajst punic za nos, obrekoval kolege, na katere bil ljubosumen in jih ovajal ravnatelju. Mislim, da ti to zadostuje. To je tudi vzrok, da je moral izginiti. Servus.

"Cel Alojzij! Ali ona ga zasluži, če r misli samo name, ne tudi nase!"

Ob dveh je ko rakal Premec na izprehod s čudnim zabojem pod pazduho. "Bonifacij pride, Anica, pa ne samo on!"...

"Ubogi Premec!" je dejal on sočutno.

"Tepec! Še vedno blazni za menojo! je rekla o na. Ves čas

sta se zabavala s Premcem in poljubčki. Poljubovati je znala Anica in Brajko tudi ni zaostajal. Kake pol ure je trajala ljubezen v gozdu, potem sta odšla. Iz varnosti vsak v drugo smer. Trenutek je bilo tiho ko v grobu. Tam pri skalici pa se je takoj po njihovem odhodu odmaknila veja, in na dan se je prisvetil Premčev obraz. Kmalu je bil ves na planem. Tiesel se je od veselja. Varno je sledil Anici, ki ga ni opazila.

"Anica je goska, Brajko je tepec!" je dejal, ko je stopil doma v vežo. Kdo še ni imel tekmeča za slepca? Po južini se Premec ni učil. Zaklenil se je in delal. Kaj, še ne vemo! Tu je potrkalo na vrata. Odprl je. Pred njim je stal Spak z vprašujočim pogledom. "Vse dobro! Vsedi se na posteljo in čakaj!" Govorila nista nič, le sobo sta docela zakadila. Premec je potrpežljivo hodil k oknu in gledal neko stvar...

Čez pol ure je morala iti gospodinja pogledat, kaj tako ropota v Premčevi sobi. Spak se je zvijal od smeha po postelji, Premec pa je tudi ves zaripljen komaj dihal na stolu.

3.

Šolsko leto je potekalo. Premec je igral nesrečnega ljubimca tako rafinirano, da bi mu celo Spak kmalu verjel, da si se mu je zaklinjal, da se njegova ljubezen izpreminja v maščevanje...

Kot navdušen turist je Premec prišel na Bled kot iztočišče za svoje izlete. Oblazil je vse koč in špice po Julijskih Alpah in se vrnil končno stalno na Bled zagorel kot hudič, da prebije tam še lep teden. Zadovoljen je bil s sezono še bolj pa stem, ker zasledil sledi Brajka. V Vratih in na Kredarici je bil vpisan v knjigo z večjo družbo, med katero je bila tudi Jelica Milavec, ki jo je poznal.

"Škoda za deklo, prenedolžna je za njegovo drorjenje." Bil je prepričan, da Brajko ne misli več na Anico. In ni se motil. O tem priča njegovo pismo, ki je pisal meni. Vojnik je vzel iz almanaha neko pismo in je nam prebral.

Tovariš. Je li se še spominjaš Jelice iz Ljubljane. Že tedaj si trdil, da je lepa, dasi je bila šele dvanajst let stara. No sedaj na Bledu bi je ne spoznal več. Zaklinjam Ti, lepša je ko Anica - "Premec se je namreč zaljubil v njo!" - Res, nikdar nisem mislil, da je to sploh mogoče. Kljub južnemu značaju je mirne narave. Le kadar se ljubiva, postane razposajena. Kako je prišlo do tega?

Enkrat sem se spomnil, da je treba tudi Blejsko jezero fotografirati. Hotel sem pomnožiti zbirko slik iz planin. Pa sem šel v gozdiček pod gradom. Našel sem pripraven prostor. Misli si

jezero ob mali trati, obdani z grmovjem za katerim je pot in pod drevesom klop. Komaj sem dogotovil sliko, oziroma delo, lotil se me je zaspanec. Jezero se je tako idilično blesketalo, da sem kar zaspal. Sanjal sem lepe sanje... Tu me zbude glasovi - Mademoiselle, vous etes mon premier amour! Jen vous prie donc! 1) - Spoznal sem Brajkov glas. - Je suis bien aise, mais vous n'etes pas le mien! 2) - Tudi Jelica je bila hudobna. - Haha, torej ste samo zato prosili, naj govoriva francoski, da mi ponudite ljubezen francoski? No vidite, odklonila sem jo vam, kakor že več slovenskih. - Odgovarjala mu je, ko Anica meni; Oj usoda! Med tem sem vstal in se stisnil za drevo. Videl sem Brajkov zardeli obraz. Očividno ga je jezilo. Pri njem se nisen dolgo mudil, temveč pogled se mi je vsesal v ljubko prikazen Leličino. Videl sem jo in zagledal v svojem srcu. Mislim, da me razumeš. Anica je izginila kot pikapolonca z roke. Poslušal sem pogovor, in vrelo je v meni veselje hudiča in angelja. Pomisli! Odklonila ga je zato, ker ljubi - mene. Tu je nastopila Anica.

"Kaj tega izpitega, faliranega študenta ste si..." Ni dokončal! Jelica je slabo zastokala in se sesedla na klop ko kupček nesreče. Mene je pograbilo, da bi stopil na plan, ali ona me je prehitela. "Prosim vas, prekličite! Recite, da ni res!" "O res! Popolnoma res! Hvala bogu!" obrnil se je in odšel. Tudi ona je odšla, a v nasprotno stran. Komaj sta izginila, sem hitro skril aparat pod listje in tekel za Brajkom po bližnjici. Urezal sem si tudi brezovko.

Prizor za bogove je bil, ko sva se srečala. Vsa čast njegovim kameleonskim zmožnostim.

- Kaj pa ti tukaj? -

= E nič! Faliran študent sem...

Da bi ga videl! Postal je bled in plašno se je ozrl na palico.

= Tvoje bož, če ne izpolniš pogoja, samo onega pogoja, - In ta je? - Upanje je zasijalo na obrazu.

= Ti prekličaš pismo, kar si trdil preje o meni.

- Ne! - Hotel je skočiti mimo mene. Ali ujel sem ga in zamazal, da je plesal pravcati čardaš.

= Na, še Anico! = sem dejal slednjič in ga ošvrknil posebno dobro. Jan! je zastokal in odfrčal. Šel sem po aparat in potem domov. Drugi dan sem šel zopet tja v tajni slutnji, da bo "ona" tam premišljevala svojo nesrečno ljubezen. Slutnja me ni varala. Počatkoma ni hotela nič slišati o meni. Teda j sem ji pa povedal, da sem prejšno popoldne poslušal, da Brajka ni več.

1) Gospica, prva moja ljubezen ste! Prosim vas torej za njo.

2) Me veseli, ampak vi niste moja (ljubezen).

na Bledu, ker ga boli zemeljska polovica njegovega bitja, če-
sar vzrok sem jaz. Pogledala me je mileje in menda opazila, da
moj nos res ni - rdeč. To je roman moje ljubezni. Prilagam Ti
fotografijo Jelice. Občuduj jo, sicer Te nočem več poznati. Ob-
čuduj je, pa ne preveč. Servus! - To je njegovo pismo.

Dijaki, stari in novi, so jeli prihajati. O Brajku pa ni
bilo sledu. Anica je spoznala, da je pošteno nasedla.

"Drugje bo pravil, da meje slepil, imenoval bo moje ime!
Grozno! Zakaj nisem..." ni se upala imenovati Premca.

Pisala je torej Premcu, da ga ljubi, da mu je samo nagaji-
vo kljubovala in še druge take odkritosrčnosti. Teden pozneje
pa je dobila odgovor. -

V kuverti je tičala fotografija, ki je predstavljala njo
v objemu Brajkovem. "Ah!" samo toliko je mogla govoriti. Oči
so se ji zmožile, da je komaj še vidila na drugi strani:

Das Lied ist aus!

Heine.

In stem končam

"A.? Ali se Brajko ni usmrtil?" je bleknil Peteršil, ki
je imel gotovo boljši spomin ko Vojnik.

"Kdo pa je to pravil?" je zarenčal Vojnik v zadregi.

"Ti sam!" Tu se je oglasil zlobni Rabinič: - Fantje, veste
kaj! Premec je naš Vojnik, Anica je Krepeljčeva špela, Jelica
si je pa izmislil v tolažbo svoji nesrečni lju..." - Vojnik mu
je presekala besedo: "To ti plačam!" Vstak je in odšel ko Braj-
ko na Bledu.

Alja Vanjev:

Z I M S K A B A L A D A .

Zima tiha, zima huda
snežec bel in mraz . .
V tihem miru vsa v samoti
mirno spava vas . .

Po sneženi gazi stopa
h gozdu bled obraz . .
Gosti snežec, mrzli udje
in še - v srcu mraz . .

Mrzla zima, kruta zima,
v srcih plove jad:
Kdo vtolaži, kdo vtolaži
zimski mraz in glad? . .

Tam nad gozdom, temnim gozdom
kraka črni vran . .
Zimski vetro hladno brije
prek poljan . .

Braslav Vitogoj.

U S T O L I Č E N J E K O R O Š K I H V O J V O D N A G O S P O S V E T S K E M P O L J U .

Koroška zemlja je znamenita ne samo radi svojih prirodnih krasot, temveč tudi po svoji množini rimskih in srednjeveških spomenikov. Zlasti je slaven oni del Koroške, ki se razprostira na levem bregu Drave med Vrbskim jezerom in Velikovcem, kjer stoji danes Celovec. Ta del Koroške je kakor ustvarjen za kulturno središče. Namakata in plodovitita ga Krka in njen pritok Glina. V tem rodovitnem delu Koroške se nahaja za slovensko zgodovino veleglasovito Gosposvetsko polje. Svoje ime je dobilo od cerkve Gospe svete.

Gosposvetsko pole je bilo slavno že v rimskih časih. Tam je stalo mesto Virunum. Številni ostanki Mitrovega svetišča, nagrobniki in drugi spomeniki pričajo, da je tu nekoč vladalo bujno življenje in velika razvita kultura.

Ko je za časa preseljevanja narodov rimsko gospodstvo po naših krajih propalo, so prebivalci zapustili mesto; ali že v 6. stoletju je bilo zopet naseljeno s krepkim in svežim slovenskim plemenom, ter je postalo središče karantanskih Slovencev. (Karantanija je obsegala današnjo Koroško, zapadno Štajersko, Kranjsko, vzodno Tirolsko, južno Solnograško in južno Dolno Avstrijo.) Tu so vladali prvi slovenski knezi, tu je bila sezidana morebiti najstarejša slovenska cerkev Gospa sveta. A tudi pozneje, ko so prišli Slovenci pod Nemško oblast, so stanovali koroški vojvode na Gosposvetškem polju v Kruskem gradu (Civitas Carenta).

Toda noben koroški vojvoda, dasi ravno ga je imenoval rimsko - nemški cesar, ni mogel in ni smel izvrševati poprej svoje oblasti, dokler ga ni slovensko ljudstvo na Koroškem priznalo in ustoličilo. To vmeščenje se je vršilo na knježjem kamenu pri Kruskem gradu, v gosposvetški cerkvi in na vojvodskem stolu na Gosposvetškem polju. Kdaj in kako je nastala ta staroslavna šega ustoličenja ni mogoče dognati. Ker se je vršila v slovenskem jeziku, ni dvoma, da je slovenskega, oziroma slovanskega izvora. O tem, kako so Slovenci vmeščali svoje vojvode, poroča nemški zakonik "Schwabenspiegel" in letopisca Ivan opaka Vetrinjski in Štajerc Otokar iz Hornecka. To slovesnost opisujeta sledeče 1):

"Kmet - knez" sede na kamen blizu cerkve pri Kruskem gradu, kmetsko oblečen in obut, s klobukom na glavi, ter pričakuje bližajočega se kneza, ki so ga spremljali plemiči in vitezi iz vseh dežel. V roki drži prapor vojvodine Koroške. Kakih 100 metrov

pred kamenom obstoji knez; približa se mu drug kmet, svoboden ki je po dedoval istotako, kakor pokneženi kmet od očeta pravico ustoličati kneza. Ta mu sleče dragoceno viteško obleko, v kateri je prišel in ga obleče v istotako obleko, kakoršno je nosil kmet, sedeč na knežnjem kamenu, namreč suknjo, hlače in plašč iz sivega sukna, čevlje in siv klóbuk. Potem izroči isti kmet knezu v desnici brezasto kravo, v levico pa konja enake barve, poda mu palico in ga vede proti kamenu. Kneza spremlja grof gorški, palatin koroški z dvanajstimi zastavami vojaštva. Tudi drugi grofje, plemiči in uradniki se udeležijo v čim bogatejši opravi s svojimi viteškimi znamenji spremstva.

Ko ugleda kmet, sedeč na kamenu bližajočo se množico, zakliče v slovenskem jeziku: "Kdo je tisti, ki se približuje?" Zbrana množica mu odgovori: "Knez je naše dežele!" Kmet vpraša dalje: "Ali je pravičen srednik? Ali mu bode skrb za blaginjo naše domovine? Ali je svobodnega stanu in vreden takega dostojanstva? Ali časti in brani vero krščansko?" - Na vsako prašanje mu odgovori narod: "Je in bode!" Nazadnje še reče kmet: "S kako pravico me sme spraviti s tega sedeža?" - In odgovore mu: "S šestdesetimi beliči, s tema brezastima živalima in z obleko, ki jo nosi zdaj knez; vrh tega oprosti knez posestvo tvoje vseh dolžnosti." Nato udari kmet kneza lahko na lice in ga opominja, da naj bo pravičen sodnik. To storivši vstane, sprejme živali iz roke knezove in prepusti knezu sedež na kamenu. Knez sede na kamen, potegne meč, mahne z njim na vse štiri vetrove v znamenja in zatrdilo, da hoče biti pravičen sodnik svojim podložnikom.

Od kruskega knežjega kamena gre vojvoda v slovesnem izpredu v bližnjo gosposvetsko cerkev. Tam ga pri slovesni maši blagoslovi visok cerkveni dostojanstvenik. Nato odide vsa visoka gospoda k slovesnemu obedu pri katerem so stregli knezu najvišji deželni dostojanstveniki. Po obedu gre vojvoda na bližnje Gosposvetsko polje k "vojvodskemu prestolu". Sede na sedež, ki je bil napravljen na vzhodni strani, tako da gleda proti Gospi sveti; sodi vsakemu, kdor mu ima kaj potožiti, oddaja fevde, ki so bili ali deželni ali pa odvisni od kneza samega.

Z ustoličenjem so bile v zvezi razne pravice nekaterih deželnih rodovin. Dokler je sedel vojvoda na prestolu, prejemal poklone in oddajal fevde, so baje nekatere domače plemenite rodovine uživale posebne pravice. Gradniški vitezi so smeli kositi travo, kjerkoli jim je bilo drago in jo spraviti na svoj dom; rodbina Partovčanov je imela pravico, vsako posestvo zažgati, če se ni dotični posestnik z njimi pobotal in se odkupil; Ravbarji pa so smeli ropati po deželi.

Zgodovinskih poročil za najstarejša ustoličenja nimamo. Prvi koroški vojvoda o katerem se poroča, da je bil tako ustoličen

ličeni, je Šponhajmec Herman (1131). Slovesno se je dal ustoličiti vojvoda Majnart Tirolski dne 1. septembra 1236 "po običaju iz starih časov" (secundum consuetudinem a priscis temporibus servatam). Ko so kasneje dobili Habsburžani Koroško v svojo oblast so isto-tako po ustoličenju prejemali od slovenskega ljudstva oblast v deželi.

Poslednji izmed Habsburžanov se je dal ustoličiti Ernest železni dne 1. marca 1414. Torej ravno danes petsto let. Z vojvodskega prestola pa je zadnjokrat delil najeme in svoboščine Ferdinand II. 1. 1596.

Staremu slovenskemu običaju ustoličenja se je prvi odtegnil Ernestov sin Fridrik IV. vendar pa je moral 19. oktobra 1457. izdati stanovom in kmetu - knezu Edlingerju pismo, da zaradi tega ne bodo prikrajšani v svojih pravicah in svoboščinah. Njegov sin Maksimilijan, velik prijatelj Slovencev, je sicer obljubil, da se da ustoličiti po stari šegi, a slovesni obred je izostal ker je imel preveč dela v Lombardiji in na Ogrskem. Naslednji vladarji so še pošiljali nekaj časa na Koroško svoje zastopnike. Pozneje so tudi to opustili, kar pa vendar ni zatrlo pravnega obstanka starega običaja. Avstrijski vladarji so namreč vedno ob nastopu svojega vladanja potrjevali Korošcem njihove stare pravice in jih objednem prosili naj jih oprostijo formalnosti.

Pravo ustoličenja koroških vojvod je izvrševala kmetška rodovina Edlingerjev iz Blažnje vasi. Zato je imela razne pravice, ki so jih avstrijski vladarji vedno potrjevali. Vojvoda Ernest je osvobodil 1. 1414. Gregorja Edlingerja in njegove potomce vseh davkov. V osemnajstem stoletju so imeli Edlingerji pravico uvažati 3 do 4 sode laškega vina brez carine. Še v preteklem stoletju je potrdil cesar Franc I. dne 15. svečana 1823 Ivanu Edlingerju stare pravice: da ne plača davkov in carine za 120 veder laškega vina. Toda roč Edlingerjev izumre še isto leto, in z njim poslednji spomin nekdanje slave na Gosposvetskem polju. Edini spomenik, ki še sedaj spominja na srečnejše dni koroških Slovencev je prastari kamen pod Krnsko goro in vojvodski prestol na Gosposvetskem polju.

Letos, ko obhajamo 18. marca petstoletnico ustoličenja zadnjega koroškega vojvode, ki se je uklonil staroslavnemu slovenskemu običaju ustoličenja, moramo pokazati Slovenci, da znamo ceniti vsaj to "malo" svoje zgodovine, kar je imamo, s tem, da ta jubilej proslavimo na vseh poljih slovenske kulture, v zgodovini, leposlovju, v slikarstvu, kiparstvu in glasbeni umetnosti, zlasti pa glejmo, da jo dostojno in primerno proslavimo v svojih srcih.

Velimir Pavlov:

T V O J E O Č I

V milini nežni podrhtevam sam:
Šumi in pljuska valček - čolhič plava...
Mil glasek... Z lokvanjem mi kliče zdrava
Krepostna deva: " K tebi poveslam! "

Le sen...Kje mila harmonija, kam
Je splaval čoln?...Le beli lokvanj plava
Po jezeru in tiho se srečava
S srebrnim malim valčkom tu pa tam!...

Leskeče trepetaje se oblak
Ko biser v njem - me ziblje sen lahak.
Ta biserni žar mi razžari noči!...

Kje zrl v oko sem jezerski lepoti? -
Zareče - bliskajoči se miloti?
Na svetu kje? - To tvoje so oči!.....

Vneslav:

R A Z V A L I N I .

Oj razvalina, razvalina,
Kako začudena stojiš;
Pod tabo širi se življenje
A ti jo gledaš in strmiš..

Da, drugi čas je zdaj nastopil!
Ni kmet graščakov več tlačan;
Trinogov že se je oprostil,
In cvete mu svobode dan.

Ti sužnosti si bila priča,
In zdaj si priča prostih dni;
Zato začudeno zidovje
V spremembe kraj ti tak strmi.

.

Alja Vanjev:

S K O P N E L J E S N E G . .

Skopnel je sneg po tožni plani, A kdaj pa meni pošlješ Zarkov,
ko prisijal je jasen dan.. Ti solnce ciljev, mojih nad..
Pomladno hrepenenje veje Ah, kdaj pač meni v srcu vzklije
spet z venčanih poljan.. pomlad?!..

Alja Vanjev:

T I H I M N O Č E M . .

Vam sem podaril
težke bolesi,
daljno ljubezen
tihe noči...

Duša bolesta
išče in kliče:
" Vrne se, vrni
Zlata pomlad! " -

Duša bolesta
išče utehe,
išče v daljavi
črnil oči..

Ni se vrnila -
nise vrnila..

Temne daljine..
tu pa pred mano
Zeva na poti
globok prepad...

Stal sem ob oknu
tožen nem..
Dal pa sem upe
dal sem bolesi
tihim nočem...

Alja Vanjev:

P O G L E D V B O D O Č N O S T . .

Kar dobrega se mi obeta
v bodočih dneh,
leži na skrbi mi v mladosti
kot smrtni greh..

In kupo polno mladih solz
mlade krvi
Mi dviga trop duhov pred usta
" Izpij, izpij! " -

Bodočnost, v ostra tvoja oka
me zdaj obrača čas:
naj si nemila ali mila,
junaško zrl ti bom v obraz..

.

Svobodin Semenov:

V R A Č A J O S E . . .

Vračajo se, kakor se vračajo hudodelci...

Stopajo molče, s povešanimi glavami, razcapani in bolni. Njih pogledi so onemeli, njih roke je izsesala tujina, ona, ki jih je nekoč tako zapeljivo vabila. In oni, v cvetu mladosti, žarečih lic, kipečih moči, so ji zaupali, verovali njenemu zapeljivemu pogledu, čarobnemu smehljaju. Zapustili so varno okrilje lastne matere in hiteli k mačehi. A ta, neusmiljena, ohje-la jih je strastno, jim izčrpa mlade moči in oslabele in brez krvi jih pahnila v bedo in smrt.

Sedaj leži pred njimi domovina. A oni se je boje in niti se je ne upajo prositi odpuščanja za ta veliki greh, ki jim leži na bolnih, usahljih prsih, ne drznejo si, poljubiti krvave-čih materinih ran, katere so ji zadali sami.

Tako stopajo, kakor zločinci, nestalen je njihov korak...

Pred mnogo leti hodili so po isti cesti, mladi ni polni sa-mozaupanja. A tedaj jih je bilo več in veseli so bili. Vriskali so in popivali so, ko so se poslavljali in hiteli v naročje mrz-lein hudobne mačeha. Stokali so pod črno zemljo tujine, z bolest-jo v srcu so se spominjali domovine, katere kruh je bil trd, a vendar sladak. Umirali so tam, gladovali in trpeli. In ko so bi-li oslabele in stari, poslala jih je mačeha k pravi materi. Kaj-ti trdosrčna tujina rabi le sšeže moči.

In prišli so umirat v domovino, ker njena zemlja je lahka in ne tišči mrzla in težka zemlja tujine one, ki so odšli, pa se niso vrnili.

Vračajo se, kakor hudodelci se vračajo in njih mati umira-joča in zapuščena objokuje nazvestobo lastnih otrok...

Alja Vanjev:

L E D E N E R O Ž E . . .

Čez noč, čez noč
na mojem oknu so vzvetele
ledene rože..

Porodil mraz
jih je v ledeni jasni noči
na mojem oknu.

Čez noč, čez noč
cvetele so na mojem oknu
čez noč, - do jutra..

A v jutru so
poljubiili jih zlati žarki
in vzeli s sabo..

Ah meni pa
to noč v srce so se vsadile.
ledene rože...

